

RAZOTKRIVANJE NEPOZNATOG ILI...
(MANJE POZNATE POJEDINOSTI IZ RECEPCIJE ENGLJSKE
KNJIŽEVNOSTI U HRVATSKOJ KRITICI 1918.–1940.)

Helena Peričić

1.0. Svoje izlaganje dijelom temeljim na istraživanjima koje sam u prvoj polovici devedesetih poduzela u svrhu pisanja disertacije. Po vokaciji komparatist književnosti, svoje izlaganje kao i prilog u budućem zborniku posvećujem pedesetoj obljetnici osnivanja Odsjeka za komparativnu književnost na Sveučilištu u Zagrebu (1956.), na kojemu sam studirala.

1.1. Za promicanje engleske književnosti u Hrvatskoj u razdoblju između dvaju svjetskih ratova zaslužan je razmjerno malen broj zanesenjaka, od kojih su neki postali utemeljiteljima moderne anglistike i komparatistike u nas. Međutim, unatoč značajnosti nekih imena na području približavanja engleske književnosti hrvatskom čitatelju, odjek odnosno recepcija ove literature u Hrvatskoj u spomenutom razdoblju javnosti su do devedesetih godina protekloga stoljeća bili slabije poznati. Prethodna su razdoblja recepcije engleske književnosti u hrvatskoj kritici, prijevodima i kazališnom repertoaru – od Preporoda do moderne – istraživali Rudolf Filipović i Tatjana Blažeković, a period koji slijedi neposredno iza toga – od završetka moderne do početka četrdesetih – bio je neistražen. O rezultatima svoga

istraživanja rečenoga perioda pišem u knjizi *Posrednici engleske književnosti u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju od 1914. do 1940. godine*.¹

Hrvatska kritika o engleskoj književnosti ovdje odabranog perioda bila je u istraživačkom smislu sve do početka devedestih prilično zanemarena, što čudi s obzirom na činjenicu da je upravo u međuratnom razdoblju u znatnoj mjeri poraslo zanimanje publike, književnih kritičara i prevoditelja za englesku književnost i njezino predstavljanje u Hrvatskoj.

Na samom početku spomenula bih nekoliko možda manje isticanih obilježja i sastavnica koje nalazim u recepciji engleske književnosti u razdoblju između svjetskih ratova.

1.2. Generalno rečeno, hrvatska međuratna kritika engleske književnosti donijela je nov pristup sagledavanju književnih djela koja odražavaju utjecaj Freudovih učenja i psihoanalize – primjerice, sagledavanju romana struje svijesti. Onodobno komercijalno podržavanje žanra ljubavnoga romana u književnoj proizvodnji koju danas držimo i tumačimo »trivijalnom« imalo je za posljedicu pojavu prvih promišljanja seksualnosti u domaćoj književnoj kritici: primjerice, roman Ann Bridge *Illyrian Spring* (na nekim je mjestima u onodobnoj periodici naslov pogrešno preveden kao *Ilirsko proljeće*, a zapravo ga valja prevesti kao *Ilirski izvor!*) imao je zadaću zabaviti čitatelja, ali isto tako i poučiti anglosaski svijet o ljepotama dalmatinskih gradova, pa je poslužio kao sredstvo snažne propagande za naše krajeve (o čemu je pisao Josip Horvat 1936. godine).² To stidljivo i pionirsko zalaženje u područja kojih se dotadnja kritika nije doticala bilo je mahom vezano uz Huxleyja, Joycea i, dakako, Davida Herberta Lawrencea. Prvi koji su se usudili progovoriti i pisati o pitanjima seksualnosti u (recepciji) književnosti bili su Josip Horvat, Josip Torbarina i Ivo Hergešić.

1.3. O kulturnim odnosno književnim događajima koji bi mogli potkrijepiti predodžbu o ozračju i raspoloženju vezanom uz Englesku i njezinu književnost u razdoblju 1918.–1940. vrlo se malo može doznati iz povijesti hrvatske književnosti. Britanski savjet u Zagrebu, zacijelo najpozvanija ustanova od koje bi se mogli očekivati relevantni podaci, ne nudi ništa po ovom pitanju. Preostaju stoga jedino

¹ Helena Peričić, *Posrednici engleske književnosti u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju od 1914. do 1940. godine*, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2003.

² Usp. Josip Horvat, »Ilirsko proljeće. Engleski roman (A. Bridge, *Illyrian Spring*). Chatto & Windus, London 1935«, *Obzor*, Zagreb, 76 (30. 1.) 1936., 24, 1. #h

neke spoznaje do kojih se može doći iščitavanjem napisa u periodici, a koji prate engleska kulturno-književna zbivanja ovdje razmatranog razdoblja. Kulturni događaji (književne večeri, predavanja, nastupi engleskih dramskih družina, razni anglofilski susreti) uglavnom su se, sudeći prema tim napisima, znali upriličiti u Zagrebu.

Iz Torbarinina prikaza predavanja o suvremenoj engleskoj književnosti, koji je održala spisateljica Rebecca West u Zagrebu 1936. godine, doznajemo za postojanje triju anglofilskih društava koja su tih, dakle tridesetih, godina djelovala u Zagrebu (Društvo prijatelja Velike Britanije, English Speaking Society i English Club) te organizirala različite priredbe i predavanja domaćih (npr. Ljubomira Marakovića) i stranih predavača (npr. Rebecce West).³ O tim društvima međutim nisam uspjela naći detaljnijih informacija.

Podatak iz Torbarinina napisa vrlo je važan (a za mene osobno otkriće toga podatka – do kojeg sam došla listajući i iščitavajući beskonačan broj časopisa i knjiga iz predmetnoga razdoblja – imalo je iznimno, gotovo sentimentalno značenje!), tim više što je to *jedino* mjesto u napisima o engleskoj književnosti u ovdje relevantnom periodu koje svjedoči o postojanju spomenutih društava u Hrvatskoj, a time i o velikom zanimanju za engleski jezik, književnost i kulturu općenito.⁴

2.0. No vratimo se samom naslovu moga izlaganja: »Razotkrivanje nepoznatog ili...«. On dakle podrazumijeva nadopisivanje nekoga mogućeg dovršetka. Budući da se naslov odnosi na recepciju engleske književnosti u hrvatskoj kritici, vjerujem kako nije odveć teško (bez obzira na kvalitetu, prirodu i zadaću napisa) pretpostaviti da neke informacije koje su bile objavljene u mojoj disertaciji (1997.) nije bilo moguće naći u nekim prethodno objavljenim naslovima koji se tiču prostora književne kritike i kritičara te općenito recepcije književnosti koja već u svom epitetu »engleska« (»britanska«?) nudi problem oko tumačenja onoga što za nas engleska književnost zapravo jest. Ne namjeravajući zalaziti u stalno otvoreno

---

³ Vidi J. Torbarina, »O suvremenoj britanskoj književnosti«, *Obzor*, Zagreb, 76, 1936., 72, 1–2.

⁴ To je također podatak koji sam ustupila prof. dr. Ivi Mardešiću, a on ga je uvrstio u svoju knjigu *Hrvatska / Velika Britanija. Povijest kulturnih i književnih odnosa*. Vidi Ivo Mardešić, *Hrvatska / Velika Britanija. Povijest kulturnih i književnih odnosa*, Zagreb, Društvo hrvatskih književnika, 1995., 116–117.

pitanje određenja značenja termina »engleska književnost« (*English literature*), termina koji nam nudi većina priručnika, ovdje govorim o književnosti nastaloj i mahom objavljenoj u Velikoj Britaniji te pisanoj na engleskom jeziku, iako njezini autori nisu samo Englezi nego i Škoti, Irci, Velšani, kao i pripadnici drugih nacionalnih skupina u Velikoj Britaniji.

Dakle: »Razotkrivanje nepoznatog ili...« – impliciralo bi mogućnost spominjanja poznatih a prešućenih podataka, ili podataka koje u određenim razdobljima možda nije bilo dopušteno, uputno ili popularno objavljivati.

Već sam upozorila na to kako je razdoblje od 1918. do 1940. u Hrvatskoj obilježeno povećanim zanimanjem čitateljstva i književne kritike za englesku književnost pa time i većim zamahom djelatnosti u međusobnom zbližavanju dviju kultura. Razlog tomu leži u širenju gospodarskih veza i otvaranju britanskih sveučilišta za stipendiste onodobnih južnoslavenskih naroda pa tako i hrvatskog, a ti su pojedinci, po povratku u domovinu, poticali svoju okolinu na učenje engleskoga jezika i upoznavanje književnosti koja je na njemu napisana. Je li ovo razdoblje, koje je politički obilježeno brojnim previranjima na prostoru tadanje Hrvatske kao dijela Države SHS, Kraljevine SHS, a potom Kraljevine Jugoslavije..., bilo nezahvalnim predmetom, koji je nakon 1945. bilo poželjno izbjeći u izučavanju djelatnosti kritičara, prevoditelja, publicista itd.? Je li razlog svojevrsnog izbjegavanja komentiranja njihove djelatnosti taj što je njihov posao pretpostavljao bavljenje raznim izvanknjiževnim činjenicama podložnim utjecaju instancija koje su »vježbale strogoću« i iskazivale svoju moć te su vrlo rijetko imale veze sa samom književnosti, a nerijetko u svojim tumačenjima modificirale upravo rečene »izvanknjiževne« – pa i književne – činjenice? Pitanje je to na koje je teško dati odgovor, ali pri proučavanju periodike, života tadanjega kazališta, nakladničke i prevoditeljske politike pa i korespondencije pojedinaca nadaje se zaključak da je mnogo toga što se događalo bilo zapisano negdje »između redaka« i vrlo često nestajalo poput ponornice, ne ostavljajući nikakva traga, ili je pak završavalo negdje u arhivima – osuđeno na prašinu i zaborav. Tako su se u mom istraživanju iskristalizirala imena koja su u rečenom periodu objavila najviše napisa o engleskoj književnosti – bilo da su se svojim napisima doticali engleske književnosti, pisaca odnosno novoobjavljenih knjiga engleskih autora ili da su govorili o kazališnim predstavama temeljenima na tekstovima engleskih dramatičara.

2.1. Imena koja su se tijekom predmetnoga razdoblja najviše istakla na području recepcije engleske književnosti u nas jesu sljedeća: Josip Torbarina, Josip Horvat, Kalman Mesarić, Vinko Krišković, Ivo Hergešić, Ivo Kozarčanin, Vladoje Dukat, Ljubomir Maraković, Ivan Krnic, Ilija M. Petrović, Albert Haler i drugi. Rečene osobe izdvojila sam na samom početku istraživanja bibliografskog korpusa prema objektivnom a elementarnom i nadasve jednostavnom načelu zastupljenosti – broju bibliografskih jedinica (bez obzira na njihovu kvalitetu i namjenu), koji je u njihovu slučaju razmjerno velik i znatno nadmašuje druge autore napisane unutar bibliografije. Pojednostavljenost načina izbora tih imena koja su djelovala kao posrednici u recepciji engleske književnosti u hrvatskoj sredini na ovom mjestu, držim, nije potrebno obrazlagati.

Valja međutim znati da se djelatnost ovih kritičara odvija – ako imamo na umu vrlo dinamičan razvoj književne kritike od konca 19. stoljeća naovamo – u razmjerno dugom razdoblju. Između godine rođenja najstarijih među njima (Dukata i Kriškovića, 1861.) do godine rođenja najmlađega (Kozarčanina, 1911.) proteklo je točno pedeset godina. Od početnoga stvaralačkog doba Dukatova do početnoga stvaralačkog doba Josipa Torbarine, koji je poživio do nama najbliže dobi (a umro je prije točno dvadeset godina, 1986.), proteklo je također čitavo stoljeće. Silan napredak koji u tom vremenskom rasponu bilježimo u hrvatskoj književnosti zrcali se i u našoj književnoj kritici istoga razdoblja.

S obzirom na okolnosti u kojima su se razvijale naša književnost i kritika, postavljaju se pitanja o vrijednosti onodobne kritičke prakse i, analogno tomu, zadaćama domaćega književnog kritičara. Tragajući za posrednicima (engleske književnosti), ustanovljujemo kako bi izgleda bilo poželjno da su to – kako je napisao jedan od povjesničara hrvatske kritike, Vlatko Pavletić – »samo snažne, izgrađene ličnosti i originalni kritički duhovi, koji su kvalitetu ostvarili u potrebnoj kvantiteti«⁵.

Ne trudeći se ovdje ulaziti u kakvoću napisa predmetnih kritičara, napominjem kako bi se ona trebala sagledati u kontekstu tipologije kritike o engleskoj književnosti u tom periodu: povodeći se naime za tipologijom⁶ koju je pišući

---

⁵ Vlatko Pavletić, »Hrvatska književna kritika«, u: *Hrvatski književni kritičari II*, prir. VI. Pavletić, Zagreb, Školska knjiga, 1958., 11.

⁶ Ti se stupnjevi ogledaju na sljedeći način:
– kao impresija – kvaliteta početnih impresija preko analitičkih interpretacija (tj. impresija, improvizacija, izraz dojma i nagovještavanje stava);

o hrvatskoj međuratnoj kritici ponudio Vlatko Pavletić, ustvrdit ćemo da se hrvatska kritika o engleskoj književnosti ostvarivala kao: publicistička odnosno žurnalistička, znanstvena ili »akademska« te pjesnička. I po utvrđivanju karaktera kritičkoga opusa pojedinog posrednika i/ili svakog drugog, formalno rečeno, kritičara ti tipovi ne znače ujedno i stupanj kvalitete određenog napisa.⁷

Ako primijenimo jedno od mogućih stupnjevanja kritike – na način kakav je pišući o hrvatskoj kritici davno (1958.) sugerirao Pavletić – može se uočiti sljedeće: dok se Horvat, Kozarčanin, Mesarić (u većini ovdje relevantnih tekstova), Krnic i – u predmetnom razdoblju – Hergešić zadržavaju na impresionističkom stupnju kritike, dotle Torbarina, Krišković, Dukat, Maraković, Haler i Petrović preko analitičkoga stupnja povremeno uspijevaju doseći i sintetički stupanj kritike. Dakle, broj impresionističkih odnosno analitičko-sintetičkih kritičara (koje uostalom nije uputno strogo »ukalupljivati« ni u koji stupanj kritike!) izjednačen je. Skupinu impresionističkih kritičara čine ujedno predstavnici žurnalističko-publicističke kritike (među navedenim kritičarima nema predstavnika pjesničke kritike), dok su analitičko-sintetički kritičari ujedno predstavnici znanstveno utemeljene kritike.

2.2. Upravo o osobama koje su se istakle na način o kojemu Pavletić piše u gore spomenutom citatu u *Obzoru* je 1934. Ivo Hergešić napisao sljedeće:

»Posebno poglavlje poredbenih istraživanja tvore 'posrednici'. Razmjerno se rijetko događa da strano djelo izravno zahvati u književni razvoj druge jedne zemlje: redovno ga primaju i presađuju neki pojedinci, koji su bud iz kojeg razloga upućeni u onu stranu književnost i trude se kako bi je popularizirali među svojim zemljacima. Ove posrednike ne smijemo mimoići već zbog toga, jer o načinu njihova rada ovisi, kako će domaća književnost reagirati na strano djelo...«

Što se tiče periodičnih izdanja u kojima posrednici najčešće objavljuju, dominiraju *Obzor* i *Savremenik*. Kao predmetne pisce oni najčešće odabiru svoje istodobnike, što znači da se njihova djelatnost očituje uglavnom u (kako ga osobno zovem) sinkronom posredovanju. Od književnih rodova o kojima razglabaju, najzastupljenija je proza (i to posebice roman) i drama; o poeziji pišu posrednici

---

– kao analiza – provjeravanje prvotnih dojmova, revidiranje površnih sudova, rehabilitiranje zaboravljenih vrednota ili dokazivanje nevrjednosti lažnih idola;

– kao sinteza – jezgrovito rezimiranje rezultata provedenih analiza i donošenje definitivne ocjene, pri čemu se kritičar služi i sudovima impresionističke kritike.

⁷ Vidi Pavletić, »Kritika i kritičari«..., 479.

vrlo rijetko. (Takav je slučaj, kako je na početku kazano, i s kritikom o engleskoj književnosti uopće.) Kada je riječ o značenjskom odnosno izražajnom sustavu, može se zaključiti da većina posrednika stavlja težište na značenjski sustav; rijetki su oni (Krnica, Maraković, Mesarić, Petrović) koji posežu za izražajnim (stil, kompozicija) usudujući se pritom davati ocjene – tuđe ili vlastite. Pa ipak, među izražajnim elementima valja istaći fabulu, točnije prepričavanje fabule, što je nezaobilazan segment velikoga broja kritičkih napisa iz ovog perioda.

No, ono što se nadaje kao prvo i logično pitanje vezano uz spomenuta imena jest sljedeće: u kolikoj su mjeri ta imena, koja su svojim djelovanjem u kulturi i književnosti učinila mnogo toga nezaobilaznog ne samo u recepciji engleske književnosti nego i u otvaranju hrvatskih čitatelja prema svijetu i spoznajama o svjetskoj književnosti, poznata čitateljskim krugovima i onima koji su profesionalno angažirani u istraživanju hrvatske književne povijesti, kritike, kulture?

Je li uloga tih posrednika – koji su u pravilu iznimne osobnosti, nevjerojatno marljivi i predani stručnjaci, često samozatajni u svom radu – primjereno vrednovana i ocijenjena u istraživanjima povjesničara naše književnosti? Odgovor na to pitanje tek je djelomično potvrđan. Naime, naši povjesničari književnosti u svojim su pregledima nacionalne književnosti i kritike do konca osamdesetih godina protekloga stoljeća znatnije prozborili tek o Horvatu, Hergešiću, Kozarčaninu, Dukatu i Marakoviću. Primjerice, Šime Vučetić u članku »Naša kritika početkom stoljeća«⁸ (1964.) spominje od ovdje navedenih imena Ivu Krnicu. Petar Lasta pak 1966.⁹ spominje Horvata, Hergešića, Kozarčanina, Mesarića i – za veliko čudo – katoličkog kritičara Marakovića. Ivo Frangeš u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti*¹⁰ spominje od posrednika samo Horvata, Kozarčanina i Marakovića. Razlozi nespominjanja pojedinih od ovih osoba do konca osamdesetih, ali i brojnih drugih koje kao kritičare, prevoditelje ili redatelje navodim u svojoj knjizi (*Posrednici engleske književnosti etc.*), zacijelo leže u njihovoj ideološkoj odnosno političkoj upitnosti po ocjeni i sudu vlasti u Jugoslaviji nakon 1945.

---

⁸ Šime Vučetić, »Naša kritika početkom stoljeća«, u: *Hrvatska književna kritika V (Nehajev i suvremenici)*, Zagreb, MH, 1964.

⁹ Petar Lasta, »Između oktobarske i jugoslavenske revolucije«, *Hrvatska književna kritika IX (Kritika između 2 rata)*, Zagreb, MH, 1966.

¹⁰ Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1987.

U Jelčićevoj *Povijesti hrvatske književnosti* (2004.) spominju se Maraković, Horvat, Hergešić, Ivo Kozarčanin (kao pisac, ali i kritičar: »premda je najčešće bio više književni animator nego strogi prosuditelj«¹¹). Slobodan Prosperov Novak u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti* (2003.)¹² spominje Marakovića, Hergešića i Josipa Horvata. Kozarčanina spominje kao književnika, a ne kritičara.

2.3. Ako pripadate naraštaju rođenu prilično nakon vremena o kojemu je ovdje riječ, i ne osobito zainteresiranom za književnu sociologiju, politologiju itd., a čija djelatnost izlazi iz okvira društvenih previranja što su mogla imati – a imala su! – udjela u krojenju sudbine i afirmacije pojedinog od spomenutih imena – s teškoćama ćete zalaziti u slijepe ulice političkih/politoloških, svjetonazorskih i inih opcija kao i pripadajućih im skupina (i možda, popularno nazivanih, »klanova«) u kojima su se gubila ovako važna imena. U tim – kako je Marijan Matković napisao – »dramatskim godinama« između 1918. i početka četrdesetih, u doba političke i idejne polarizacije hrvatske građanske inteligencije i erupcije seljačkih masa pod vodstvom Stjepana Radića – u to je doba recimo *Obzor*, pod uredničkim perom Josipa Horvata a u krugu oko Julija Benešića, zajedno s Ljubom Babićem, Gavellom, Slavkom Batušićem, Ivom Hergešićem, a potom u krugu oko Milivoja Dežmana – uz Livadića, Nehajeva, Lunačeka – predstavljao tek prividno neučinkovitu, a uistinu ekskluzivnu, intelektualnu elitu.

2.4. Koliko bismo samo pitanja ovdje mogli postaviti, a koja se vezuju uz temu ovoga priloga!

Primjerice: kakvu je to – »kraljevsku« – stipendiju za odlazak na studij engleskog jezika i književnosti u Cambridgeu u dvadesetim godinama dobio jedan od naših prvih komparatista, a zacijelo najzaslužniji šekspirolog – Josip Torbarina¹³, čovjek kojemu je 1970. godine dodijeljena Matičina nagrada za prijevod *Macbetha*, godine 1965. Orden rada s crvenom zastavom, a 1981. Orden Britanskog imperija (O. B. E.) – priznanje koje se rijetko dodjeljuje strancima, čime su Torbarini, ali i hrvatskoj (iliti »jugoslavenskoj«) anglistici uopće, priznate zasluge za promicanje kulturne suradnje između Velike Britanije i Hrvatske odnosno bivše Jugoslavije? Kako često se tog Torbarinu spominje na stranicama hrvatske povijesti književnosti

¹¹ Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Naklada Pavičić, 2004., 405.

¹² Slobodan Prosperov Novak, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Golden marketing, 2003.

¹³ Josip Torbarina /Račišće na Korčuli, 19. rujna 1902. – Stratford (up)on Avon, Engleska, 22. kolovoza 1986./.

pisane do konca osamdesetih ili početka devedesetih godina? Za ono malo monografija izdanih njemu u čast gotovo bi se moglo kazati kako su bile prigodničarski ili čak kurtoazno obojene. Tek unazad petnaestak godina u nas je publicirano nekoliko značajnijih izdanja o Torbarini.

Što je međutim s Josipom Horvatom¹⁴, građanskim liberalom, publicistom, ratnim zarobljenikom iz Rusije (od 1916. do 1919.), metom Krležine kritike u tridesetima, nakon 1941. uklonjenim iz novinarske službe, vjerojatno zbog masonstva? Što je s tim Horvatom koji, među ostalim, pišući u *Obzoru* 1932. godine o arhitektonici Joyceova romana *Uliks*¹⁵, ističe posebnosti »forme izražavanja« koja je određena »zakonima psihičkog zbivanja« pa spominje »unutarnji monolog«, što je zapravo u kontekstu naše recepcije engleske književnosti i recepcije strane književnosti uopće najvjerojatnije *prvo spominjanje* te poznate književnoteorijske sintagme vezane uz roman struje svijesti!

Kad smo već kod Horvata, spomenut ću vjerojatno jednu od najkontroverznijih osoba među posrednicima – o njoj je Horvat pisao u svom glasovitom *Hrvatskom panoptikumu* (1965. i 1982.) – Vinka Kriškovića¹⁶ (1861.–1952.), koji se, s prevaljenih šezdeset godina života, umirovljen, predao radu na prevođenju engleskih pisaca – poglavito Macaulayja, Byrona, Thackerayja, Shakespearea i Huxleyja – te pisanju rasprava o njima. Do 1933. Krišković navodno prevodi 24 Shakespeareove drame (u nekim izvorima stoji da je preveo »sve«!) i o njima piše 22 ogleđa, koje je skupio u dvije knjige (samo je jedna dostupna u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu). Treću knjigu nije uspio objaviti, zbog »nesređenih nakladničkih prilika«, kako piše u nekim izvorima. Središnji dio Kriškovićeve djelovanja na području anglistike čini njegov rad na Shakespeareovim djelima, koji je rezultirao nizom tekstova što ih autor skromno naslovljava *Predgovori dramama*. Pred konac tridesetih godina, razočaran političkim zbivanjima i, dakako, star, Krišković se osamio, a 1941. zauvijek napustio Hrvatsku, formalno zbog liječenja a najvjerojatnije po diplomatskoj zadaći.¹⁷ Nažalost, danas je u tisku dostupan samo dio njegova prevoditeljskog rada, dok je veći dio zagubljen (a u nekim izvorima piše – i spaljen!). Na temelju šekspiroloških radova, što teoretskih što prevodilačkih, koji

¹⁴ Josip Horvat(h) /Čepin kraj Osijeka, 15. siječnja 1896. – Zagreb, 7. listopada 1968./.

¹⁵ »James Joyce. Uz naš novi roman«, *Obzor*, 73 (3. 3.) 1932., 51, 2 #h.

¹⁶ Vinko Krišković (Senj, 18. svibnja 1861. – Zürich, 6. studenog 1952.?).

¹⁷ Vidi Horvat, n. dj., 73.

se danas pripisuju Vinku Kriškoviću, nadaje se zaključak da je elizabetinski pisac Kriškovića zaokupljao gotovo do granica opsjednutosti. Pristupajući Shakespeareu kao »govorniku engleske stoljetne mudrosti«¹⁸, Krišković je držao rad na njemu svojim životnim djelom. Zbog tog je rada nagrađen članstvom u londonskom Royal Shakespearean Society.¹⁹

Mnogo je predrasuda i površnih ocjena vezano uz Kriškovića i njegov život. Primjerice, sam Horvat u portretu Vinka Kriškovića izrijekom tvrdi da se Krišković nije bavio Shakespeareovom lirikom jer – »Soneti, možda najstrastveniji stihovi u svjetskoj književnosti, ništa nisu govorili o njegovoj aseksualnoj prirodi«²⁰. Tu Horvatu tvrdnju valja međutim odlučno demantirati jer – unatoč Horvatovoj dobronamjernosti koja je išla u smjeru pokušaja rehabilitacije samoga Kriškovića u vrijeme kad se o njemu nitko nije usudio pisati – ovdje se radi o ozbiljnom previdu: Krišković je naime preveo čak *trinaest* Shakespeareovih soneta, koje je objavio u *Hrvatskoj reviji* 1939. godine! U *Senjskom zborniku* 1995. objavila sam studiju pod naslovom »Prolegomena analizi anglističkog rada Vinka Kriškovića«. Istražujući rad toga čovjeka kao posrednika engleske književnosti, zaključila sam da je dotada bio prešućivan u političkoj i književnoj povijesti južnoslavenskih naroda zbog pripisivanja mu fašističke orijentacije. U tom smislu držim da je Krišković u interpretaciji ideja Aldousa Huxleyja doista inzistirao na povezivanju toga engleskog pisca i talijanskog fašističkog ideologa Vilfreda Pareta jer je, među ostalim, vjerovao kako je Huxleyjev konstruktivni pacifizam posljedica kolektivnog pesimizma i razočaranja nakon Prvoga svjetskog rata, a u opreci s aktualnim fašizmom. Istina je da se može kazati kako se Krišković – književnik, učenjak, političar, anglofil, autor brojnih političkih rasprava, odvjetnik i erudit – imajući na umu vrijeme i prostor u kojem je živio, bavio pitanjima koja iz današnje perspektive demokratski uređenoga civiliziranog svijeta ne izgledaju bezazleno. Naprotiv. No, vjerujem da je o Kriškovićevoj sklonosti rečenim stajalištima vrlo teško donositi konačne sudove, tim više što su oni bili iznošeni u doba kada njihov autor nije bio kadar (ili voljan) sagledati razmjere njihove malignosti, a ti su sudovi u njegovim napisima – pogotovo kad se osvrće na Huxleyjeva politička stajališta – vrlo često različiti, ponekad međusobno sasama oprečni.

---

¹⁸ Isto, 72.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto, 146.

Uostalom, sama njegova smrt obavijena je nejasnoćama. U prilog tomu da su hrvatski kritici kao i poznavatelji engleske književnosti uvelike cijenili Kriškovićeve *Predgovore dramama* govore i visoke ocjene koje im je udijelio sam Josip Torbarina²¹, a potom i Ivo Hergešić²². Josip Horvat međutim nije imao dobro mišljenje o njegovim prijevodima. Inače, sudovi o Kriškovićevim prijevodima često su donošeni tek na temelju obilnih navoda u ogledima, odnosno predgovorima dramâ. Naime, prema mojim spoznajama, jedini sačuvani Kriškovićev prijevod Shakespeareovih drama jest prijevod *Hamleta*. Krišković nije pisao lako, izraz mu je pretrpan arhaizmima, a gramatičke su mu konstrukcije vrlo često nerazumljive i neprihvatljive. No, činjenica je da su njegova nastojanja u približavanju Huxleyja i Shakespearea našoj čitateljskoj publici bila za onodobne naše prilike pionirska i izvorno dobrohotna.

Ovdje već spomenuti Ivo Hergešić²³ u povijestima književnosti i leksikonima do početka devedesetih spomenut je kao docent na studiju komparatistike Zagrebačkoga sveučilišta 1936., no iako je te godine izabran za naslovnog docenta novog studija, na tu dužnost nije stupio, navodno zbog »otpora konzervativnih i desničarskih krugova«. Iduće, 1937. godine objavio je knjižicu *Uvod u predavanja iz poredbene književnosti*, u kojoj je razložio program, preciznu koncepciju i načela novoga studija. No, Odsjek za komparativnu književnost na zagrebačkom Filozofskom fakultetu bit će otvoren tek dvadeset godina nakon Hergešićeve inicijative, dakle 1956. Do konca osamdesetih premalo je pozornosti posvećeno Hergešiću. (Autorica ovih redaka posvetila je veliki dio svoje disertacije/knjige o *Posrednicima* upravo njemu.) Vjerujem međutim da će do konca ove, 2006. godine, koja se Hergešića obljetnički dotiče na više načina, u istraživačkom i nakladničkom smislu ta nepravda biti ispravljena.

I Albert Haler²⁴, u tridesetim godinama prošloga stoljeća književni povjesničar, teoretičar i estetičar²⁵ koji se tada istakao »kročeanским preocjenama tada najviše

²¹ U *Hrvatskoj reviji* 1933. (11, 655).

²² »Veličanstveni *Predgovori* Vinka Kriškovića zasjenjuju sve što je dotad u nas o Shakespeareu napisano« (*Kazališni almanah*, 1937., 69).

²³ Ivo Hergešić (Zagreb, 23. srpnja 1904. – Zagreb, 29. prosinca 1977.).

²⁴ Albert Lovre Stipan Haller (Vrgorac, 3. kolovoza 1883. – Kamnica kod Maribora, 18. svibnja 1945.).

²⁵ Haler je od 1909. do 1940. gimnazijski profesor u Dubrovniku, od 1943. do 1945. redoviti profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

uvažavanih pjesnika hrvatskih²⁶, u hrvatskom tisku objavljuje psihološko-stilske interpretacije brojnih Shakespeareovih djela. Poznat po svojim negativnim ocjenama Gundulića, Preradovića i Kranjčevića, umro je (po svemu sudeći – ubijen²⁷) pod nerazjašnjenim okolnostima nakon odlaska iz Hrvatske u svibnju 1945., upravo kao i Vinko Krišković. Rijetko je spominjan u književnopovijesnim izvorima. Haleru je međutim 2000. godine posvećen znanstveni skup i zbornik.²⁸

Ljubomir Maraković, jedan od važnijih posrednika katoličkog usmjerenja, umro je, kako piše jedan naš povjesničar književnosti, »više-manje prisiljen na književnu šutnju, (...) više zanemaren nego zaboravljen«²⁹. Početkom tridesetih pisao je među ostalim o vjerskim piscima Bensonu, Chestertonu, Newmanu i spisateljici Florence L. Barclay, a »pred punom dvoranom Pučkog sveučilišta« držao je vrlo uspješna predavanja o brojnim engleskim piscima, pa i o tada u hrvatsko čitateljstvo tek uvedenoj Virginiji Woolf.³⁰

Ivo Kozarčanin³¹, tragično preminuli pjesnik, prozaik, kritičar i esejist, zacijelo ulazi među najnadarenije hrvatske književnike potkraj međuratnog perioda. Priпада naraštaju hrvatskih pisaca koji je svojim stvaralaštvom došao do izražaja u tridesetim godinama, slijedeći Krležu i Cesarca, a prema nekim povjesničarima bio je lijevo orijentiran. Poginuo je u Zagrebu – navodno – nesretnim slučajem, kao žrtva ratne psihoze, neposredno uoči rata; ubio ga je vojnički stražar kad je Kozarčanin noću prolazio pokraj Topničke vojarnje u Ilici. Od 1934. do 1940. Kozarčanin je objavio 11 napisa o engleskoj književnosti. Točnije, to su prikazi novoobjavljenih knjiga: sedam je napisa tiskano u rubrici »Kulturni pregled« *Hrvatskoga dnevnika*. Od 1938. urednik je kulturne rubrike *Hrvatskog dnevnika*. Pokazalo se da je Kozarčanin bio sklon dinamičnom, pustolovnom i zanimljivom

²⁶ Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, NZMH, Cankarjeva založba, Zagreb – Ljubljana, 1987., 418.

²⁷ »(...) umro je za vreme bekstva u Sloveniji« (*Leksikon pisaca Jugoslavije*, gl. ur. Živojin Boškov, Beograd, Matica srpska, 1979., 360).

²⁸ *Albert Haler: književni povjesničar, teoretičar i estetičar*, zbornik radova sa znanstvenog skupa, Zagreb, Dubrovnik, 29.–30. travnja 1999., glavni urednik T. Maštrović, Zagreb, Hrvatski studiji, 2000.

²⁹ Dubravko Jelčić, »Ljubomir Maraković«. U: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 86, Matica hrvatska – Zora, Zagreb 1971., 425.

³⁰ Ivo, Lendić, »Virginia Woolf: Mrs Dalloway. Predavanje Lj. Marakovića«, *Hrvatska straža*, Zagreb, 4, 1932., 16, 3.

³¹ Ivo Kozarčanin (Hrvatska Dubica, 14. listopada 1911. – Zagreb, 4. veljače 1941.).

štivu (osvrtao se na djela pisaca poput Loftinga, O'Flahertyja, Gravesa, Stracheyja, Huxleyja, Daringa, Beckforda, Winhama, Galsworthyja, Wellsa i Kiplinga), i nije skrivao oduševljenje živom radnjom i – kako ju je sam nazivao – »instruktivnošću« literature na svim razinama. Pitanje je kako bi se razvijao ukus Ive Kozarčanina kao čitatelja, pisca i kritičara da je dulje poživio. Međutim, o njemu se kao kritičaru vrlo rijetko u nas pisalo.

Ime Ivana Krnica³² također se rijetko spominje ili se ne spominje uopće u povijestima hrvatske književnosti do konca osamdesetih: Krnic je međutim pisao novele, pjesme, komedije pa i glazbenu kritiku. Jedan je od rijetkih naših kulturnih djelatnika koji su u ono doba doista *znali* engleski. Raspon Krnicovih literarnih sklonosti prilično je velik: on polazi od memoarske, publicističke proze T. E. Lawrencea, a seže do sofisticiranih i hermetičnih modernističkih pisaca kao što su Joyce i V. Woolf. U nekim njegovim napisima o engleskoj književnosti bilježim primjenu svojevrsnih začetaka komparativne metode u nas; ona je posebno došla do izražaja u tekstovima o Joyceovim *Dublincima* i *Uliksu*, ali ogleda se i u njegovu pronalaženju paralela između *Uliksa* i Cesarčeva romana *Careva kraljevina*.³³

Ilija M. Petrović³⁴, pjesnik, dramski pisac i književni kritičar nezaobilazna je figura u izučavanju recepcije engleske književnosti u hrvatskoj periodici iako nije riječ o osobi hrvatske nacionalnosti. Nakon Prvoga svjetskog rata, točnije 1919., prihativši preko Ministarstva prosvete u Beogradu stipendiju Komiteta gospođe Morton, lažne američke »dobrotvorke«³⁵, odlazi u SAD³⁶, gdje studira englesku i

³² Ivan Krnic (Kostajnica, Hrvatska, 7. travnja 1878. – Delnice, Gorski kotar, 15. studenog 1937.).

³³ Usp. Ivan Krnic, »James Joyce: Dublinci«, *Jubilarni almanah kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku*, 1929., 9–15; »Iz engleske književnosti: 'Ulysses' Jamesa Joycea. (U maniri pretposljednje glave 'Ulyssesa'.) Po kakvom je planu recenzent pisao svoj prikaz?«, *Književni horizonti*, 1, 1934., 3, 80–87.

Vidi Helena Peričić, »Bibliografija hrvatske kritike o engleskoj književnosti (1914–1940)«, *Filologija*, knj. 28, HAZU – Razred za filološke znanosti, Zagreb, 1997., 47–71.

³⁴ Ilija M. Petrović (Beograd, 13. srpnja 1895. – Jajinci, 5. ožujka 1942.).

³⁵ Vidi Simha Kabiljo-Šutić, »Književno i naučno delo Ilije M. Petrovića«, u: Ilija M. Petrović, *Lord Bajron kod Jugoslovena*, Institut za književnost i umetnost, Beograd – Požarevac, 1989., 235.

³⁶ Bilo je to doba koje je prethodilo institucionaliziranim stipendijama i kulturno-znanstvenim razmjenama pa je veoma često dobra volja nekog mecene odigrala presudnu ulogu u ostvarenju potencijalne kulturne transmisije (usp. Ivo Čurčin, »Ilija M. Petrović u 'Novoj Evropi'«, *Književna smotra*, 21, 1988., 69–72, 194).

komparativnu književnost na Trinity College u Harthfordu (1919.–1920.), a potom na Columbia University u New Yorku. Studirajući, kao zadaću si postavlja razvijanje vlastite književne karijere, ali i ostvarivanje uloge posrednika između poslijeratne jugoslavenske i američke kulture. Budući da su se u to doba u Beogradu oglašivali na njegove ponude za suradnjom, Petrović se okreće Zagrebu, tiskajući od 1921. godine u časopisima *Kritika* i *Savremenik* literarne priloge kao i prve studije o američkim piscima, da bi objavljujući u *Novoj Evropi*, pod uredništvom Milana Ćurčina, s njom ostvario tijesnu, višegodišnju suradnju, postavši njezinim stalnim dopisnikom iz Amerike. U zagrebačkom *Obzoru* objavio je niz humoristično-satiričnih feljtona o beogradskom književnom, kulturnom, političkom i društvenom životu pod zajedničkim naslovom »Novi Beograd«.

Godine 1924. vraća se u Beograd da bi radio na disertaciji o Byronu i bajronizmu u jugoslavenskim književnostima. Rukopis svoje disertacije Petrović 1928. predaje beogradskom Filozofskom fakultetu, čija ga komisija nije prihvatila, ali rad je ipak tiskan u Požarevcu 1931. godine. Zagubljeni dio Petrovićeva rukopisa pronađen je tek tijekom osamdesetih godina pa je djelo u novom, prerađenom obliku tiskano u Beogradu 1989. godine.³⁷

Valja spomenuti i Petrovićeovu prevoditeljsku djelatnost, u kojoj se ističe prevođenje Krležine »Hrvatske rapsodije«, koja je uz još nekoliko pripovjedaka trebala biti objavljena u Americi. Čini se da Petrović Krležinu novelu nije nigdje

---

³⁷ Godine 1989. Institut za književnost i umetnost Beograd ponovno je tiskao Petrovićeovu knjigu, pri čemu je izostavljen »Uvod« i poglavlje »Bajron i Bajronizam«. Tako se tekst novoga izdanja sastoji od otprije poznatih odlomaka i rukopisnoga drugog dijela njegova rada, koji je pronađen tek tijekom osamdesetih godina. Vidi ovdje 2.2.8. (Ljubomir Maraković), bilj. 33, str. 274.

Iz »historijata« ove studije može se spomenuti i podatak da ju je autor pisao kao doktorsku disertaciju koju ovlaštenu s tadanjega beogradskog sveučilišta nisu prihvatili za obranu sudeći, navodno, da ona ne udovoljava zahtjevima znanstvenog rada te kategorije. Unatoč tomu, priređivači Petrovićeva teksta objavljena 1989. (Ilija M. Petrović, *Lord Bajron kod Jugoslovena*, Institut za književnost i umetnost, Beograd – Požarevac, 1989.) upozoravaju da je on poticajan količinom informacija i podataka komunikacijskih i estetskih vrijednosti. U svom istraživanju bajronizma odnosno recepcije Byrona u nas Petrović je obuhvatio razdoblje od 1831. do 1924. godine, iako je prisutnost bajronizma kao poetičko-estetskog fenomena u europskoj literaturi bila najizrazitija u razdoblju od 1820. do 1840.

Nešto više o ovoj knjizi može se doznati iz mog prikaza objavljenog u *Radovima Zavoda za povijest JAZU Zadar*. (Vidi H. Peričić-Jakovljević, »Ilija M. Petrović: Bajron kod Jugoslovena«, *Radovi Zavoda za povijest JAZU Zadar*, 32, 1990., 187–190.)

u Americi uspio objaviti, a danas se nažalost ni ne zna gdje je završio rukopis prijevoda.³⁸ Ujesen 1941. Petrović odlazi u partizane, da bi nakon nekoliko mjeseci bio predan beogradskoj specijalnoj policiji. Strijeljan je kao komunist i partizan u logoru na Banjici 5. ožujka 1942. Teško da ćete naići na njegovo ime u bilo kojoj povijesti hrvatske književnosti 20. stoljeća.

3.0. Vjerujem kako nije prijeporan zaključak da su osobe koje sam istakla u ovom izlaganju zadužile hrvatsku kulturu svojim trudom, marom i otvaranjem domaćega čitateljstva prema svijetu te dugogodišnjim požrtvornim radom koji je često bio pometen pod tepih (pre)vlada(va)jućih ideoloških opcija, bilo da je riječ o razdoblju prije ili nakon Drugoga svjetskog rata. Uolikoj su mjeri sudbine pojedinih imena bile izvana krojene obrascem njihovih vlastitih svjetonazorskih ili etičkih izbora, ili je pamćenje/zanemarivanje tih imena rezultat imperativa instancija vlasti i moći, a potom popratnih predrasuda koje se poput lavine postupno ali zasigurno pogubno gomilaju u nepravednu diskriminaciju i potpuni zaborav – bit će da bi se u mnogim slučajevima veliki dio spomenutih sastavnica mogao kombinirati u moguću, ali po svemu sudeći ne i konačan odgovor. Djelatnost tih pojedinaca bila je obavijena samoćom, tišinom, samozatajnošću. Priznanja koja su mogli dobiti ili ih dobili jesu, registriranja za buduće naraštaje, evidentiranja u leksikonima – možda nekima od njih uopće nisu bila od presudne važnosti. Jedan od posrednika (Krišković) kao moto svoga djela naveo je citat iz Byrona: »To što ne pripadam nijednoj stranci čini me protivnikom sviju strana (stranaka) /parties/.«³⁹ Rad mnogih od njih – od Horvata, Hergešića do Halera pa i (ovdje dosad nespomenutih) Vladimira Dvornikovića i Milana Šufflayja – bit će u našoj književnoj povijesti do konca osamdesetih godina prošlog stoljeća često vrednovan na isključiv i tendenciozan način. Prostor u kojemu su živjeli i djelovali i u pravilu mu se nanovo po školovanju u inozemstvu vraćali – za mnoge će od njih – biti fatalan izbor. Vjerujem da je humanistička osnova njihova – ili bilo čijega – djelovanja u poslu kojim se (i) mi bavimo ono što je u konačnici (ili na samom početku) najvažnije. »Posredničke instancije«, kako ih zove Viktor Žmegač, zbog

³⁸ Vidi I. Ćurčin, »Ilija M. Petrović u 'Novoj Evropi'«, *Književna smotra*, 21, 1988., 69–72, 195.

³⁹ Krišković kao moto svojoj brošuri *Dokle smo došli* uzima Byronovu misao: »The consequence is being of no party I shall offend all parties.«

svoje »selektivne i persuazivne funkcije« imaju u oblikovanju općih predodžbi o književnosti određenoga razdoblja mnogo veću ulogu nego što se obično misli. Svoje zadaće, truda, djelokruga pa i okolnosti koje vladaju u djelatnosti filologa svatko je od nas koji se bavimo tom djelatnošću – vjerujem – svjestan. Držim da bismo stoga trebali biti svjesni i zadaće, nastojanja i djelokruga ljudi koje sam ovim izlaganjem pokušala barem nakratko izvući iz nekoga davno zakračunatog književnopovijesnog ormara.

LITERATURA

Branimir Donat, *Politika hrvatske književnosti i književnost hrvatske politike*, Zagreb, Matica hrvatska, 1998.

Branimir Donat, *Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika*, Zagreb, »Dora Krupićeva«, 1998.

Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1987.

Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti* (drugo izdanje), Zagreb, Naklada Pavičić, 2004.

Petar Lasta, »Između oktobarske i jugoslavenske revolucije«, *Hrvatska književna kritika IX (Kritika između dva rata)*, Zagreb, MH, 1966.

Ivan Mužić, *Masonstvo u Hrvata*, Split, Naklada Bošković, 2005.

Slobodan Prosperov Novak, *Povijest hrvatske književnosti; Od Bašćanske ploče do danas*, Zagreb, Golden marketing, 2003.

Vlatko Pavletić, »Hrvatska književna kritika« u: *Hrvatski književni kritičari II*, prir. VI. Pavletić, Zagreb, Školska knjiga, 1958.

Helena Peričić, »Prolegomena analizi anglističkog rada Vinka Kriškovića«, *Senjski zbornik*, Senj, Senjsko muzejsko društvo, 22, 1995., 293–306.

Helena Peričić, »Bibliografija hrvatske kritike o engleskoj književnosti (1914–1940)«, *Filologija*, knj. 28, HAZU – Razred za filološke znanosti, Zagreb, 1997., 47–71.

Helena Peričić, »An Unknown Pioneer: V. Krišković in the Reception of British Literature in Croatia 1919-1940«, *The British Cultural Studies: Cross-Cultural*

Challenges (Conference Proceedings), Zagreb, February 26–28, 1998, ed. by Ciglar-Žanić et al., Zagreb, The British Council Croatia, 1998, 115–120.

Helena Peričić, »Bibliografija zastupljenosti engleskih pisaca u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju 1914.–1940.«, *Književna smotra*, 30, 1998., 108–109 (2-3), 79–102.

»Ljubomir Maraković, zanemareni katolički kritičar, i engleska književnost«, *Croatica*, Zagreb, 30, 2000., 49–50, 109–125.

Helena Peričić, *Posrednici engleske književnosti u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju od 1914. do 1940. godine*, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2003.

Helena Peričić, »Haler: Shakespeare, komparatistika... i još ponešto iz tridesetih«, *Komparativna povijest hrvatske književnosti, Zbornik radova VII.* (Hrvatska književnost tridesetih godina 20. stoljeća), ur. Cvijeta Pavlović, Vinka Glunčić-Bužančić, Split, Književni krug, 2005., 253–259.

Šime Vučetić, »Naša kritika početkom stoljeća«, u: *Hrvatska književna kritika V (Nehajev i suvremenici)*, Zagreb, MH, 1964.

THE REVELATION OF THE UNKNOWN OR...
(LESS KNOWN DETAILS FROM THE RECEPTION OF ENGLISH
LITERATURE IN CROATIAN CRITICISM 1918-1940)

S u m m a r y

The author deals with less known achievements in the so-called activity of mediators of English literature (or British literature written in the English language) in domestic criticism during the period between 1918 and 1940 in Croatia; and the reflection or neglecting of its pioneer and also animatory work (the number of people who could understand English was small) during the period before and after World War II.

The reasons for this neglecting or even cover ups were also of non-literary nature. Such treatment of undoubtedly unavoidable names and facts in the procedure of reception of English literature in Croatian criticism largely abstracted the circumstances in which the mediators dwelt/could dwell, and also underestimated their intentions which were, above all, – humanistic.